

مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی
(مرکز پژوهشی ایرانی و اسلامی)

شناسنامه حقوق ایران

www.ketab.ir

آبجایی المین سلی - اعیانی

مهرپرست علی

زیر نظر

مصطفی محمد قاسم

کاظم موسوی سنجوری

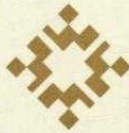
تهران

۱۴۰۲

عنوان و نام پدیدآور: دانشنامه حقوق ایران
زیر نظر کاظم موسوی بجنوردی؛ سرپرست علمی: مصطفی محقق داماد
مشخصات نشر: تهران: مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ۱۴۰۲-
مشخصات ظاهری: ج: مصور، جدول، نمودار.
شابک ج ۱: ۹۷۸-۶۲۲-۵۵۱۰-۱۰-۴-۲
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
موضوع: حقوق ایران -- دائرةالمعارفها
شناسه افزوده: موسوی بجنوردی، کاظم، ۱۳۲۱-، ناظر
شناسه افزوده: محقق داماد، مصطفی، ۱۳۲۴-، سرپرست علمی
شناسه افزوده: مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی
رده‌بندی کنگره: ۱۴۰۲ ۶۸/۲ KMH
رده‌بندی دیویی: ۳۴۹/۵۵۰۳
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۹۵۷۴۵۷۹

معرفت طبیعت، انسان و تاریخ، شناخت راه‌های زندگی خوب و
برادرانه به فرهنگ مربوط است و هیچ دستگاه قدرتمندی بدون آن‌که
بتواند فرهنگ و بینش مردم را اصلاح و تصحیح کند، نمی‌تواند این
ارزش‌ها و اخلاقیات را در جامعه به وجود آورد.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی

چهلین سال بنیادگذاری

مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی
(مرکز پژوهش‌های ایرانی و اسلامی)

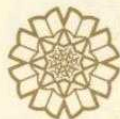
۱۳۶۲-۱۴۰۲

نام کتاب	دانشنامه حقوق ایران، جلد نخست
زیرنظر	کاظم موسوی بجنوردی
سرپرست علمی	مصطفی محقق داماد
ناشر	مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی (مرکز پژوهش‌های ایرانی و اسلامی)
امور هنری و نظارت بر چاپ	استودیو ایران‌شهر
مدیر هنری و طراحی	علیرضا زان یار
لیتوگرافی و چاپ	لیتوگرافی و چاپ
صحافی	معین
چاپ نخست	۱۴۰۲
شمارگان	۱۰۰۰ نسخه
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۵۵۱۰-۱۰-۴
شابک دوره	۹۷۸-۶۲۲-۵۵۱۰-۱۱-۱

مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی (مرکز پژوهش‌های ایرانی و اسلامی) به آینده‌ای پایدار می‌اندیشد
و ملاحظات زیست‌محیطی را در همه مراحل چاپ و نشر در نظر می‌گیرد.

قلم‌نقش‌پساده شده در عناوین میزبان نام دارد. قلم‌نقش‌پساده شده در عناوین میزبان نام دارد.
توسط امیر محمد مصطفی طراحی و به وسیله نرم‌افزاری می‌نقش‌پساده شده است.

مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی
(مرکز پژوهش‌های ایرانی و اسلامی)

بنیادگذار و سرپرست علمی: کاظم موسوی بجنوردی
تأسیس: اسفندماه ۱۳۶۲

مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی (مرکز پژوهش‌های ایرانی و اسلامی)،
مؤسسه‌ای غیردولتی، مردم‌نهاد و سازمانی علمی - پژوهشی است
که با هدف تألیف و تدوین دانشنامه‌های عمومی و تخصصی
در اسفندماه سال ۱۳۶۲ و سیصد و شصت و دو تأسیس شده است.

این مرکز با انتشار دائرة المعارف بزرگ اسلامی،
دانشنامه ایران، دانشنامه فرهنگ مردم ایران، دانشنامه تهران بزرگ و
دانشنامه حقوق ایران، اهداف خود را به منظور شناخت و گسترش
فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی پیگیری می‌کند.

نشانی: تهران، نیاوران، کاشانک، صندوق پستی ۱۹۵۷۵/۱۹۷

تلفن: ۲۲۲۹۷۶۲۶ | دورنگار: ۲۲۲۹۷۶۶۳

پست الکترونیک: centre@cgie.org.ir

www.cgie.org.ir

• حق چاپ محفوظ است •

سازمان علمی دانشنامه حقوق ایران

ت - شورای علمی دانشنامه حقوق ایران:

آقای آل داود، علی

آقای بیگ زاده، صفر

آقای قاری سید فاطمی، محمد

آقای صفایی، حسین

آقای گوینده، حمید

آقای محقق داماد، مصطفی

آقای موسوی بجنوردی، کاظم

آقای نوبهار، رحیم

آ - سرویراستاری:

آقای موسوی بجنوردی، کاظم

ب - سرپرستی علمی:

آقای محقق داماد، مصطفی

پ - معاونت علمی:

آقای گوینده، حمید

سازمان علمی مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی

آ - سرپرستی علمی و سرویراستاری:

آقای موسوی بجنوردی، کاظم

ب - شورای عالی علمی:

آقای آذرنگ، عبدالحسین

آقای آل داود، علی

خانم آموزگار، ژاله

آقای ابراهیمی دینانی، غلامحسین

آقای اعوانی، غلامرضا

آقای انصاری، حسن

آقای انواری، عباس

آقای انوری، حسن

آقای بلوکباشی، علی

آقای بهرامیان، علی

آقای پاکتچی، احمد

آقای پورجوادی، نصرالله

آقای جعفری دهقی، محمود

آقای معینی (قناتی)، محمد

آقای جلالی، مسعود

آقای حجتی کرمانی، محمدجواد

آقای خاکی، محمد

آقای خالقی مطلق، جلال

آقای خرمشاهی، بهاءالدین

آقای دادبه، اصغر

آقای داوری، رضا

آقای دفتری، فرهاد

آقای رضایی باغبیدی، حسن

آقای رفیع، مهدی

آقای زرین کوب، روزبه

آقای سروش، عبدالکریم

آقای سعیدی، عباس

آقای سمسار، محمدحسن

آقای شمس، اسماعیل

آقای صادقی، علی اشرف

خانم صادقی، مریم	آقای دبیرسیاقی، محمد
خانم صالح، مهتاب	آقای رضا، عنایت الله
آقای فاتحی نژاد، عنایت الله	آقای زریاب خویی، عباس
آقای فانی، کامران	آقای زرین کوب، عبدالحسین
آقای فرزانه، بابک	آقای ستوده، منوچهر
آقای فریدزاده، محمدجواد	آقای شایگان، داریوش
آقای فولادوند، عزت الله	آقای شعار، جعفر
خانم کاشیان، ایران ناز	آقای فیرحی، داوود
آقای کرامتی، یونس	خانم قریب، بدرالزمان
آقای کرم همدانی، علی	خانم کریمی، فاطمه
آقای کیانی هفت لنگ، کیانوش	آقای گنجی، محمدحسن
آقای کیوانی، مجدالدین	آقای مادلونگ، ویلفرد
خانم لاجوردی، فاطمه	آقای ماهیارنوابی، یحیی
آقای مجتبائی، فتح الله	آقای مولوی عربشاهی، محمدعلی
آقای مجتهد شبستری، محمد	آقای مهدوی دامغانی، احمد
آقای مجیدی، عنایت الله	

ت - بخش گزینش عناوین

ث - بخش آموزش و کارورزی پژوهش

ج - بخشهای علمی دائرةالمعارف بزرگ اسلامی (دبا):

۱. ادبیات عرب

۲. ادبیات

۳. کلام و فرق

۴. تاریخ

۵. جغرافیه

۶. علوم

۷. فقه، علوم قرآنی و حدیث

۸. فلسفه

۹. عرفان

۱۰. هنر و معماری

۱۱. حقوق

۱۲. مردم شناسی

۱۳. ادیان

۱۴. تاریخ و فرهنگ ایران باستان

۱۵. زبان شناسی

۱۶. موسیقی

۱۷. پژوهشهای کردی

۱۸. تاریخ معاصر

خانم مزدپور، کتابون

آقای مسجدی، احمد

آقای معصومی همدانی، حسین

آقای موحد، محمدعلی

آقای موسوی بجنوردی، کاظم

آقای موسوی بجنوردی، محمد

آقای مهاجرانی، عطاء الله

آقای میثمی، حسین

آقای میرانصاری، علی

آقای ناصری طاهری، عبد الله

پ - استادان فقیه شورای عالی علمی مرکز:

آقای آذرنوش، آذرتاش

خانم آریان، قمر

آقای افشار، ایرج

آقای انوشه، حسن

آقای باستانی پاریزی، محمدابراهیم

آقای تفضلی، احمد

آقای حدیدی، جواد

آقای خراسانی (شرف)، شرف الدین

چ - بخشهای علمی دانشنامه ایران (دانا):

۱. ادبیات ایران
۲. ادبیات جهان
۳. ادبیات عرب
۴. ادیان، اساطیر و عرفان
۵. ایران شناسی
۶. پژوهشهای کردی
۷. تاریخ
۸. تاریخ علم
۹. جغرافیا
۱۰. حقوق
۱۱. خاورشناسی
۱۲. زبان شناسی
۱۳. علوم پایه و مهندسی
۱۴. علوم پزشکی
۱۵. علوم زیستی
۱۶. فقه، علوم قرآنی و حدیث
۱۷. فلسفه
۱۸. مردم شناسی
۱۹. مفاهیم جدید و عناوین ویژه
۲۰. موسیقی
۲۱. هنر و معماری

ح - بخش بررسی

- خ - بخش ویرایش و چاپ
- د - بخش ترجمه دائرةالمعارف به زبان عربی (داک)
- ذ - بخش ترجمه دائرةالمعارف به زبان انگلیسی (اسلامیکا)
- ر - کتابخانه و مرکز اسناد
- ز - بخش فناوری اطلاعات
- ژ - بخش دانشنامه فرهنگ مردم ایران (دفا)
- س - بخش دانشنامه تهران بزرگ
- ش - بخش دانشنامه حقوق ایران
- ص - بخش دانشنامه زبانها و گویشهای ایران (ایرانی)
- ض - بخش دانشنامه ایران باستان
- ط - بخش دانشنامه خلیج فارس
- ظ - بخش دانشنامه هنر ایران
- ع - بخش دانشنامه زبان و ادب فارسی در کردستان
- غ - طرح فهرستواره کتابهای فارسی
- ف - طرح فهرست مقاله های فارسی
- ق - طرح فهرست نویسی نسخه های خطی و عکسی
- ک - طرح تاریخ جامع ایران
- گ - طرح جغرافیای جامع ایران
- ل - طرح تاریخ و فرهنگ آذربایجان

www.ketab.ir

محققان مؤلفان ویراستاران

مؤلف

عضو شورای عالی علمی، مدیر بخشهای مفاهیم جدید و عناوین ویژه دانا،
مدیر بخشهای تاریخ معاصر جهان اسلام و ایران دبا و دانا، ویراستار و مؤلف
عضو وابسته مرکز
عضو شورای علمی دفا
دستیار بخش ادیان و عرفان دبا و عضو بخش بررسی
عضو شورای عالی علمی، مدیر بخش حقوق دانا، مؤلف، ویراستار و
عضو شورای علمی دانشنامه حقوق ایران
عضو شورای عالی علمی و عضو شورای عالی مشاوران طرح تاریخ و فرهنگ آذربایجان
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش

آقای آخوندی، محمود

آقای آذرنگ، عبدالحسین

آقای آرین نیا، احمد

آقای آژند، یعقوب

خانم آقامحمد حسینی، میترا

آقای آل داود، علی

خانم آموزگار، ژاله

آقای آهنگری، احسان

آقای ابراهیمی دینانی، غلامحسین

خانم احمدیان، مینا

آقای احمدی نیا، احسان

خانم اخوان اقدم، ندا

آقای اخوت، محمدعلی

آقای اردشیری، محمدسلیم

خانم ارسنجان، حمیرا

آقای اسدیان، محمد

آقای اعوانی، غلامرضا

خانم افتخاری، فریبا

خانم افتخاری، نیره

آقای افسری، حمیدرضا

خانم افسریان، الهام

آقای اکبری بیرق، حسن

آقای اکبری مفاخر، آرش

آقای السان، مصطفی

آقای امان‌اللهی بهاروند، سکندر

آقای امینی، وحید

آقای انصاری، حسن

آقای انصاری، محمد

آقای انواری، عباس

آقای انوری، حسن

خانم اویارحسین، هدی

آقای ایزدیار، علی

خانم بابایی، مونا

آقای باجلان فرخی، محمدحسین

آقای باقری، داوود

آقای باقی، عمادالدین

آقای بحرینی، علی

خانم بخشعلی ساعتلو، زهرا

خانم برجی، ساغر

آقای بلوکباشی، علی

آقای بهرامی، عسکر

آقای بهرامیان، علی

خانم بهفروزی، مینو

آقای بیگ‌زاده، ابراهیم

مشاور عالی در بخش فلسفه دبا و عضو شورای عالی علمی

ویراستار و پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش

ویراستار و پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش

مدیر بخش دانشنامه هنر ایران و ویراستار

مؤلف

مؤلف

عضو بخش ادیان، اساطیر و عرفان دانا

عضو شورای علمی دفما

عضو شورای عالی علمی

معاون بخش هنر و معماری دبا، عضو بخش بررسی

دستیار بخشهای تاریخ دبا و دانا، عضو بخش بررسی و ویراستار

مؤلف و دستیار سابق بخش حقوق

دستیار بخشهای حقوق و فقه، علوم قرآنی و حدیث دبا و دانا،

مدیر اجرایی دانشنامه حقوق ایران، مؤلف و عضو بخش بررسی

عضو شورای علمی دفما

معاون کانون فردوسی و مرکز پژوهش حماسه‌های ایرانی

مؤلف

عضو هیئت مشاوران عالی و عضو شورای علمی دفما

مؤلف

عضو شورای عالی علمی

مدیر روابط فرهنگی

عضو شورای عالی علمی، مدیر بخش علوم پایه و مهندسی دانا و ویراستار

عضو شورای عالی علمی

دستیار بخشهای علوم زیستی دبا و دانا و عضو بخش بررسی

مؤلف

پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش

عضو شورای علمی دفما

مؤلف

عضو شورای علمی دفما

مؤلف

پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش

عضو بخش بررسی و ویراستار

عضو شورای عالی علمی، عضو هیئت مشاوران عالی و

عضو شورای علمی دفما، مدیر بخش مردم‌شناسی دبا و ویراستار

عضو وابسته مرکز

عضو شورای عالی علمی، معاون علمی، عضو هیئت مشاوران عالی دفما،

کارشناس ارشد بخش فهرست‌نویسی کتابهای خطی، مدیر طرح فهرست‌واره کتابهای فارسی و ویراستار

پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش

مؤلف

عضو شورای علمی دانشنامه حقوق ایران و مؤلف	آقای بیگ زاده، صفر
عضو شورای علمی دانشنامه تهران بزرگ	آقای پازوکی طرودی، ناصر
عضو شورای عالی علمی، مدیر بخشهای فقه، علوم قرآنی و حدیث دبا و دانا،	آقای پاکتچی، احمد
سرپرست بخش ترجمه دبا به زبان انگلیسی، عضو شورای عالی مشاوران طرح تاریخ و فرهنگ آذربایجان،	
مشاور عالی کتابخانه دیجیتال، مؤلف و ویراستار	
مؤلف	آقای پورتیمور، سعید
عضو شورای عالی علمی، مدیر بخشهای فلسفه دبا و دانا، عضو هیئت مشاوران عالی دفما،	آقای پورجوادی، نصرالله
عضو شورای عالی مشاوران طرح تاریخ و فرهنگ آذربایجان و ویراستار	
مؤلف	آقای پروافرانی، حسن
مدیر بخش انفورماتیک مرکز	آقای پورشجاع، علیرضا
دستیار بخشهای زبان شناسی دبا و دانشنامه زبانها و گویشهای ایرانی،	خانم پیریایی، شیوا
عضو بخش بررسی و پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش	
مدیر علمی کتابخانه دیجیتال مرکز، دبیر شورای مدیران بخشهای پژوهشی،	آقای تاره، مسعود
دستیار بخش کلام و فرق دبا، عضو بخش بررسی و ویراستار	
مؤلف	آقای تولایی، علی
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش	خانم ترک مقدم، لادن
عضو شورای علمی دفما	آقای جانب الهی، محمدسعید
مؤلف	آقای جاویدی آل سالدی، فرزاد
دستیار بخش جغرافیای دبا و عضو بخش بررسی	خانم جعفری، شیوا
عضو شورای عالی علمی و مؤلف	آقای جعفری دهقی، محمود
عضو شورای علمی دفما، مدیر بخش دانشنامه فرهنگ مردم ایران و ویراستار	آقای جعفری (قنوتی)، محمد
مؤلف	آقای جلالی، محمد
عضو شورای عالی علمی مدیر بخش ادیان، اساطیر و عرفان دانا و ویراستار	آقای جلالی مقدم، مسعود
مؤلف	آقای حائری، مسعود
دستیار معاون علمی مرکز و ویراستار	خانم حاتم پور کنی، فرزانه
مؤلف	آقای حبیب زاده، محمدجعفر
معاون بخشهای فقه، علوم قرآنی و حدیث دبا و دانا، عضو بخش بررسی و ویراستار	آقای حاج منوچهری، فرامرز
مؤلف	خانم حاجی عرب، مریم
عضو شورای عالی علمی	آقای حجتی کرمانی، محمدجواد
مؤلف	خانم حدادی، شهرزاد
عضو شورای علمی دانشنامه تهران بزرگ	آقای حسینی روزبهانی، علی
مؤلف	آقای حسین آبادی، امیر
مؤلف	خانم حسینی، انسیه
مؤلف	آقای حسینی، مهدی
عضو بخش انفورماتیک مرکز	آقای حیدراوغلی، کامران
مؤلف	آقای حیدری، علی
مشاور عالی در بخش ویرایش و چاپ، عضو شورای عالی علمی و ویراستار	آقای خاکی، محمد
مدیر بخش علوم پزشکی دانا و ویراستار	خانم خاکی، نگین

آقای خالقی مطلق، جلال
خانم خان احمدی، سعیده
آقای خدا بخشی، عبدالله
خانم خداداد، جنت
آقای خداوردیان، شهرام
خانم خدیش، پگاه
آقای خرمشاهی، بهاء الدین
آقای خلیق تهرانی، صادق
خانم خلیلی پور، نازنین
خانم خوشان تاش، مهسا
آقای دادبه، اصغر

آقای داوری، رضا
خانم درانی، فاطمه
آقای دفتری، فرهاد
آقای دیانت، علی اکبر
خانم رادبان تهرانی، غزال
آقای رایجیان اصلی، مهرداد
آقای رحیم پور، ایمان
خانم رحیمی، شهرزاد
آقای رجب، محمد علی
آقای رسولی، حسن
آقای رضایی باغبیدی، حسن

خانم رضوانی، سودابه
آقای رضوی، زهیر
خانم رفوگران، مروارید
آقای رفیع، مهدی

آقای رفیع فر، جلال الدین
آقای رفیعی، احمد
خانم رفیعی، سیما
آقای رهبری، هادی
آقای زرین کوب، روزبه

خانم زندی، عاطفه
آقای ساکت اف، امیرحسین
آقای ساعتچی، علی

عضو شورای عالی علمی
دستیار واحد کلاسهای آموزشی مرکز
مؤلف
مؤلف
مدیر بخش ترجمه دبا به زبان انگلیسی (اسلامیکا)
عضو شورای علمی دفما
عضو شورای عالی علمی
عضو بخش انفورماتیک مرکز
عضو وابسته مرکز
عضو سابق بخش بررسی
عضو شورای عالی علمی، عضو هیئت مشاوران طرح تاریخ جامع ایران،
عضو شورای عالی مشاوران طرح تاریخ و فرهنگ آذربایجان، مدیر بخش ادبیات دبا و ویراستار
عضو شورای عالی علمی
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش
عضو شورای عالی علمی و سرویراستار ترجمه دائرةالمعارف بزرگ اسلامی به انگلیسی (اسلامیکا)
عضو بخش بررسی، نماینده مرکز در تبریز و مشاور طرح تاریخ و فرهنگ آذربایجان
دستیار بخش ویرایش و چاپ و پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش
مؤلف
مؤلف
دستیار بخش تاریخ و فرهنگ ایران باستان، عضو بخش گزینش عناوین و عضو بخش بررسی
مؤلف
مؤلف
عضو شورای عالی علمی و مشاور عالی در امور ایران باستان و زبان شناسی ایران و
از مدیران ویراستاران ایران باستان طرح تاریخ جامع ایران و ویراستار
مؤلف
مؤلف
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش و عضو بخش بررسی
مشاور عالی در بخش ویرایش و چاپ، عضو شورای عالی علمی،
عضو هیئت علمی بخش ترجمه دبا به زبان عربی و ویراستار
عضو شورای علمی دفما
مؤلف
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش
مؤلف
عضو شورای عالی علمی، مدیر بخشهای تاریخ دبا و دانا، مدیر گروه تاریخ ایران باستان
در طرح تاریخ جامع ایران، مدیر بخش تاریخ و فرهنگ ایران باستان و
عضو شورای عالی مشاوران و سرویراستار طرح تاریخ و فرهنگ آذربایجان
دستیار معاون علمی مرکز
معاون بخشهای فلسفه دبا و دانا و ویراستار
مؤلف

مدیر اجرایی و عضو شورای علمی دفما، معاون و دستیار بخش دفما، عضو بخش بررسی و ویراستار
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش
ویراستار

عضو سابق بخش بررسی
عضو شورای عالی علمی
مؤلف

مشاور عالی در بخش جغرافیای دانا، عضو شورای عالی علمی، مدیر طرح جغرافیای جامع ایران
و مدیر و سرویاستار دانشنامه خلیج فارس، مدیر بخش جغرافیای دانا و ویراستار
معاون بخشهای جغرافیای دانا و دانشنامه خلیج فارس
عضو شورای علمی دفما

مشاور عالی در بخش هنر و معماری و عضو شورای عالی علمی
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش
دستیار بخشهای ادبیات دبا و دانا و عضو بخش بررسی
مؤلف
مؤلف
مؤلف

پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش
مؤلف
مؤلف
مؤلف

پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش
مؤلف
مؤلف

پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش
عضو شورای عالی علمی، مدیر بخش پژوهشهای کردی،
مدیر دانشنامه زبان و ادب فارسی در کردستان و ویراستار
عضو سابق بخش بررسی

پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش و عضو بخش بررسی
دستیار سابق بخش حقوق، عضو سابق بخش بررسی و مؤلف
مؤلف

عضو شورای عالی علمی، مدیر بخشهای بررسی و گزینش عناوین و ویراستار
عضو شورای عالی علمی، مدیر بخش ویرایش و چاپ، عضو و دبیر شورای علمی دانا و ویراستار
عضو شورای علمی دانشنامه تهران بزرگ
عضو شورای علمی دانشنامه حقوق ایران
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش
سر دبیر تارنما و صفحات اجتماعی مرکز
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش
مؤلف
ویراستار و پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش

خانم سامعی، مریم
خانم سجادی، سعیده
آقای سرحدی زاده، طاهر
خانم سرفرازیان، سمانه
آقای سروش، عبدالکریم
آقای سروی مقدم، مصطفی
آقای سعیدی، عباس

آقای سعیدی، مانی
آقای سلطانی گردفرامرزی، علی
آقای سمسار، محمدحسن
خانم سمسار، هما
خانم سنجابی، پریسا
خانم سهیل مقدم، سحر
آقای شاه بابایی، حمیدرضا
خانم شاه بختی، مهرنوش
آقای شاه حسینی، رضا
آقای شاه نوش فروشانی، محمد عبدالصالح
آقای شجاعی، بهرام
آقای شجاعی، محسن
خانم شعبانعلی، نیره
آقای شفیع زاده دیزجی، توحید
آقای شفیعی سردشت، جعفر
خانم شکری، طاهره
آقای شمس، اسماعیل

خانم شمس، سهیلا
خانم شیرمحمدلو، مهشید
خانم شیروانی بروجنی، آناهیتا
آقای صادقی، محمدحسین
خانم صادقی، مریم
خانم صالح، مهتاب
آقای صفامنش، کامران
آقای صفایی، حسین
آقای صفی زاده، امیرعباس
خانم صوفی، محبوبه
خانم طباطبایی پور، مریم سادات
آقای طیبی شبستری، محسن
خانم طهماسبی، مهین

مؤلف	آقای عباسی، محمدرضا
مؤلف	آقای عبدی پورفرد، ابراهیم
مؤلف	آقای عرفانی جهرمی، محسن
مؤلف	آقای عسکری، سجاد
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش	خانم عطاری، هما
مؤلف	خانم عظیم زاده، شادی
مؤلف	آقای علوم یزدی، حمیدرضا
معاون بخشهای مردم شناسی دبا و تاریخ و فرهنگ ایران باستان و عضو بخش بررسی	خانم علیزاده، مهبانو
دستیار بخش ترجمه دبا به زبان عربی (داک)	خانم علی نژاد، مژگان
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش	خانم غفارپور، مهین
مؤلف	خانم غفوری اصل، غزل
عضو شورای عالی علمی، مشاور عالی و مدیر علمی بخش ترجمه دبا به زبان عربی (داک)،	آقای فاتحی نژاد، عنایت الله
سرمدیر بخش عربی تازنمای مرکز و ویراستار	آقای فاضلی، نعمت الله
عضو شورای علمی دفا	آقای فانی، کامران
عضو شورای عالی علمی	آقای فرزانه، بابک
عضو شورای علمی، مدیر بخشهای ادبیات عرب دبا و دانا،	
رئیس پژوهشکده ابوریحان بیرونی و ویراستار	آقای فرزانه اردبیلی، علی
ویراستار و نسخه پرداز	خانم فرزانه اردبیلی، میترا
ویراستار و نسخه پرداز	آقای فرهادی، مرتضی
عضو شورای علمی دفا	آقای فریدزاده، محمد جواد
عضو شورای عالی علمی	آقای فضائی، مصطفی
مؤلف	آقای فلاحی، احمد
مؤلف	آقای فولادوند، عزت الله
عضو شورای عالی علمی	آقای فیروزآبادی، احمد
عضو شورای علمی دفا	آقای قائمی، نصیر
مؤلف	آقای قاری سیدفاطمی، محمد
عضو شورای علمی دانشنامه حقوق ایران و مؤلف	آقای قاضی زاده، حسین
مؤلف	خانم قدیری، فاطمه
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش	آقای قدیمی قیداری، عباس
مدیر اجرایی و سرویراستار دوره اسلامی طرح تاریخ و فرهنگ آذربایجان و ویراستار	آقای قنوتی، جلیل
مؤلف	خانم کاشیان، ایران ناز
عضو شورای عالی علمی، مدیر و پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش،	
مدیر طرح فهرست مقالات فارسی در زمینه ایران شناسی و مدیر اجرایی دوره های آموزشی تخصصی مرکز	خانم کاظمی افشار، هاجر
مؤلف	آقای کاظمی، امیررضا
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش	آقای کاظمی موسوی، احمد
مؤلف	آقای کرامتی، یونس
عضو شورای عالی علمی، مدیر بخشهای تاریخ علم و علوم زیستی دبا و دانا و ویراستار	آقای کرم همدانی، علی
عضو شورای عالی علمی، مدیر بخش جغرافیای دبا، عضو شورای علمی و مدیر دانشنامه تهران بزرگ و ویراستار	آقای کرمی پور، حمید
مؤلف	

مؤلف	آقای کریمی، عباس
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش	خانم کریمی، نگار
مؤلف	آقای کوشکی، غلامحسین
مؤلف	آقای کوهستانی نژاد، مسعود
عضو شورای عالی علمی و مشاور امور بین المللی و عضو شورای عالی کتابخانه مرکز	آقای کیانی هفت لنگ، کیانوش
عضو شورای عالی علمی و ویراستار	آقای کیوانی، مجدالدین
عضو شورای علمی دفما	آقای گلاب زاده، محمدعلی
عضو هیئت علمی داک	آقای گنجیان خناری، علی
معاون بخش حقوق دبا، عضو شورای علمی دانشنامه حقوق ایران،	آقای گوینده، حمید
معاون دانشنامه حقوق ایران، مؤلف و ویراستار	خانم لاجوردی، فاطمه
عضو و دبیر شورای عالی علمی، مدیر بخش ادیان و عرفان دبا و ویراستار	آقای لبانی مطلق، محمدصادق
مؤلف	خانم لطیف پور، صبا
عضو وابسته مرکز	آقای متقی، حمید
مدیرکل حوزه ریاست مرکز	آقای مجتبائی، فتح الله
مشاور عالی در بخش ادیان و عرفان دبا، عضو شورای عالی علمی،	خانم مجتهد پور، یاسمین
عضو هیئت مشاوران عالی دفما و عضو شورای عالی مشاوران طرح تاریخ و فرهنگ آذربایجان	آقای مجتهد شبستری، محمد
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش	آقای مجیدی، عنایت الله
مشاور عالی در بخش کلام و فرق دبا، عضو شورای عالی علمی و ویراستار	خانم مجیدی، فریبا
عضو شورای عالی علمی و رئیس کتابخانه و مرکز اسناد	آقای محسنی، علیرضا
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش و مترجم	آقای محقق، مهدی
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش	خانم محقق داماد، مریم
عضو شورای عالی علمی	آقای محقق داماد، مصطفی
مؤلف	خانم محمدتبار، مریم
عضو شورای عالی علمی، مدیر بخش حقوق دبا،	آقای محمدی، حمیدرضا
سرپرست علمی دانشنامه حقوق ایران، عضو شورای علمی دانشنامه حقوق ایران و مؤلف	آقای محمدیان کبریایی، مهدی
عضو وابسته مرکز	خانم محمودی، نصیبه
مدیر روابط عمومی مرکز	خانم محمودی، آرزو
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش	آقای مختاری طالقانی، اسکندر
مؤلف	آقای مدنی بجستانی، مجتبی
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش	آقای مرادخانی، امیرحسین
عضو شورای علمی دانشنامه تهران بزرگ	خانم مرادی، لیلا
مؤلف	آقای مرادی برلیان، مهدی
دستیار بخش دانشنامه تهران بزرگ و عضو بخش بررسی	آقای مرادی، نورالله
دستیار بخشهای مفاهیم جدید و عناوین ویژه و تاریخ معاصر دبا و دانا،	خانم مزدآپور، کتابون
مسئول نظارت بر ویرایش دیجیتال و ویراستار	خانم مساح، رضوان
مؤلف	
عضو شورای علمی دفما	
عضو شورای عالی علمی و عضو شورای علمی دفما	
معاون بخشهای ادبیات عرب دبا و دانا، معاون اجرایی پژوهشکده ابوریحان بیرونی و عضو بخش بررسی	

قائم مقام مرکز، عضو شورای عالی علمی و عضو شورای علمی دانشنامه تهران بزرگ
مؤلف
مؤلف
عضو شورای عالی علمی
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش و عضو بخش بررسی
عضو شورای علمی دانشنامه تهران بزرگ
مؤلف
مؤلف
نماینده و مشاور مرکز در حوزه بین الملل
عضو شورای عالی علمی و مشاور طرح تاریخ و فرهنگ آذربایجان
عضو شورای علمی دفما و دانشنامه تهران بزرگ
مشاور بخش فناوری اطلاعات مرکز
معاون اجرایی و معاون فناوری اطلاعات مرکز و عضو شورای علمی دفما
ریاست مرکز، رئیس و عضو شورای عالی علمی، سرپرست علمی و سرویستار
معاون اقتصادی، مدیر کل مرکز همایشهای بین المللی رایزن و مدیر انتشارات
عضو شورای عالی علمی
عضو بخش دانشنامه تهران بزرگ
مؤلف
عضو شورای عالی علمی
عضو وابسته مرکز
مؤلف
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش
مؤلف
عضو شورای عالی علمی، مدیر بخشهای موسیقی دبا و دانا و ویراستار
عضو شورای عالی علمی، مدیر بخش ادبیات دانا، معاون بخش ادبیات دبا و ویراستار
مؤلف
عضو شورای علمی دفما
عضو بخش هنر و معماری دبا
مؤلف
عضو شورای عالی علمی
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش
عضو بخش بررسی
عضو هیئت علمی ترجمه دبا به زبان عربی (داک)
پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش
مؤلف
مدیر بخش زبان شناسی، مدیر دانشنامه زبانها و گویشهای ایرانی و ویراستار
عضو شورای علمی دانشنامه حقوق ایران و مؤلف
مؤلف
مؤلف

آقای مسجد جامعی، احمد
خانم مسعودی لمراسکی، راضیه
آقای مصدق، محمد
آقای معصومی همدانی، حسین
خانم ملایری، فیروزه
آقای ملکی، عباس
خانم منفرد، محبوبه
آقای منوچهری، محمدرضا
آقای موجانی، علی
آقای موحد، محمد علی
آقای موسوی بجنوردی، حسن
آقای موسوی بجنوردی، حسین
آقای موسوی بجنوردی، علی
آقای موسوی بجنوردی، کاظم
آقای موسوی بجنوردی، محسن
آقای موسوی بجنوردی، محمد
آقای موسوی زاده، حسن
آقای مهابادی، علی اصغر
آقای مهاجرانی، عطاء الله
خانم مهدوی، ملیحه
آقای مهدوی زاهد، مهدی
خانم مهدی زاده، مهتا
آقای مهریار، محمد
آقای میثمی، حسین
آقای میرانصاری، علی
آقای میرحسینی، حسن
آقای میرشکری، محمد
آقای میرقادری، محمد امین
آقای میرمحمد صادقی، حسین
آقای ناصری طاهری، عبدالله
آقای ناطقی، فراز
خانم ناظری، گلناز
آقای نجفی اسداللهی، سعید
خانم نصر اصفهانی، میترا
خانم نعیمی، زکیه
خانم نفیسی، نادره
آقای نوبهار، رحیم
خانم نوبهار، فاطمه
آقای نوراللهی، مصطفی

دستیار بخش ترجمه دبا به زبان انگلیسی (اسلامیکا)

مؤلف

مؤلف

مؤلف

معاون بخشهای موسیقی دبا و دانا، عضو بخش بررسی و ویراستار

مدیر بخش هنر و معماری دبا و ویراستار

عضو بخش گزینش عناوین و پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش

مؤلف

مؤلف

عضو شورای علمی دفما

مؤلف

پژوهشگر بخش آموزش و کارورزی پژوهش

آقای نوری، مهران

آقای نوری، محمدعلی

آقای نیازآبادی، مهدی

خانم وحید دستجردی، فاطمه

آقای وزیری، نوید

خانم همایونی افشار، مریم

خانم همت زاده، عاطفه

آقای هوشیار، هامون

آقای ویژه، محمدرضا

آقای یاحقی، محمدجعفر

آقای یزدانی، غلامرضا

آقای یوسفی نکو، عبدالمجید

محققان و کارکنان کتابخانه و مرکز اسناد

عضو شورای عالی علمی، معاون علمی و پژوهشی، عضو هیئت مشاوران عالی دفما، کارشناس ارشد بخش فهرست نویسی

کتابهای خطی، مدیر بخش تدوین طرح فهرستواره کتابهای فارسی، مؤلف و ویراستار

مدیر بخش صحافی

مسئول بخش نشریات ادواری

مدیر دفتر کتابخانه

دستیار اول مدیریت بخش فهرست نویسی نسخه های خطی و عکسی و طرح فهرستواره کتابهای فارسی و ویراستار

فهرست نویس کتابهای لاتین

مسئول بخش تهیه منابع و عضو بخش روابط عمومی کتابخانه

مسئول بخش ورود اطلاعات رایانه کتابخانه

معاون فنی کتابخانه، مسئول و کارشناس بخش فهرست نویسی کتابهای شرقی و

مسئول طرح فهرست مقالات فارسی (مجموعه ها، یادنامه ها و سالنامه ها)

عضو شورای عالی علمی و رئیس کتابخانه و مرکز اسناد

فهرست نویس کتابهای روسی، تکمیل کننده منابع روسی بخش آموزش و کارورزی پژوهش و متصدی سالن

مجموعه های اهدایی ش.م. ۱

مسئول بخش زیراکس و اسکن

کتابدار مخزن

مسئول و کارشناس بخش فهرست نویسی کتابهای لاتین و مسئول طرح فهرست مقالات فارسی

(مجموعه ها، یادنامه ها و سالنامه ها)

مسئول نظام امانت کتاب

آقای بهرامیان، علی

آقای درویشی، حسین

خانم راکی، پوران

خانم سیفی، زهرا

خانم علی نژاد، ملیحه

خانم عماری، مدین

آقای قدیرلی، کامران

آقای قیدی، مصطفی

آقای مافی، عباس

آقای مجیدی، عنایت الله

خانم مجیدی، فرشته

آقای محمدی، عیسی

آقای مخبری، حسین

خانم هارطونیان، پارکوهی

آقای هدایتی پارسا، امید

کارکنان اداری و مالی بخش حروف چینی انتشارات مرکز

مدیر اجرایی و دبیر شورای انتشارات

مدیر امور مالی

کارمند حسابداری

عضو منابع انسانی و بخشهای دبیرخانه و حروف چینی

مسئول دفتر فنی ساختمان مرکز

کارمند حسابداری

عضو منابع انسانی و بخشهای دبیرخانه و حروف چینی

مدیر منابع انسانی و بخشهای دبیرخانه و حروف چینی

عضو منابع انسانی و بخشهای دبیرخانه و حروف چینی

مشاور حقوقی مرکز

کارمند حسابداری

مسئول حروف چینی و صفحه‌آرایی بخش ترجمه دبا به زبان عربی (داک)

مدیر هنری

مدیر داخلی و مدیر بخش فروش انتشارات مرکز

عضو بخش انتشارات

مدیر حراست و نماینده اداری مرکز

مسئول انبار

رئیس دفتر حوزه معاونتها

خانم بادافراس، بهاره

خانم باقری، مهسا

خانم جعفرزاده، بهناز

خانم حسینی، زهرا سادات

آقای خان احمدی، حجت‌الله

آقای خضری، ماجد

خانم خطیبی، سهیلا

خانم رمضان‌پور، زهره

خانم طالب‌نسب مهربانی، اکرم

آقای طاهری، عباس

خانم عالیشاه، دنیا

خانم عباس دوست‌هزارکن، هانیه

آقای فرزانیار، رضا

آقای موسوی بجنوردی، امیر

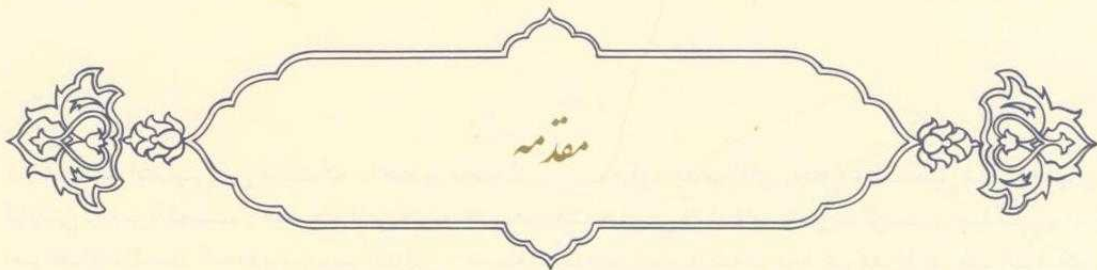
خانم مهرانی، مهسا

آقای مهری، رضا

آقای نژاد پورحسین، محسن

آقای نیک‌پایان زاد، محمدرضا

www.ketab.ir

مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی مؤسسه ای علمی - پژوهشی است که در اسفندماه ۱۳۶۲ به منظور تدوین و انتشار دانشنامه های عمومی و تخصصی و کتب مرجع در ابعاد مختلف معارف بشری، به ویژه فرهنگ و تمدن اسلامی و ایرانی، بنیاد نهاده شد. برای تحقق این اهداف، پی ریزی سازمان علمی توانا و منسجم ضروری می نمود. بدین سبب طراح و بنیان گذار این مرکز، جناب آقای سید محمدکاظم موسوی بجنوردی، شماری از برجسته ترین دانشمندان و محققان ایرانی را به همکاری فراخواند. اعضای این گروه که هسته اولیه سازمان علمی دائرةالمعارف را تشکیل می دادند، با بررسی شیوه های دانشنامه نگاری، به تبیین راههای وصول به این اهداف، و تهیه و اجرای طرحی علمی پرداختند و به عنوان نخستین گام، تألیف دائرةالمعارف بزرگ اسلامی را در دستور کار خود قرار دادند. اجرای طرح عملاً از اواسط سال ۱۳۶۳ ش آغاز شد. این مرکز علاوه بر دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، دانشنامه های دیگری را مانند دانشنامه ایران، دانشنامه فرهنگ مردم ایران، و دانشنامه تهران بزرگ را منتشر کرده است. مجموعه های تاریخ جامع ایران، و جغرافیای جامع ایران از دیگر آثار پژوهشی منتشر شده این مرکز به شمار می رود. اطلاعات مربوط به مجموعه آثار منتشر شده و پروژه های در دست تدوین مرکز در سایت مرکز به نشانی www.cgie.org.ir قابل مشاهده است.

با افزایش تجربه مرکز در امر دانشنامه نگاری، و لزوم تدوین دانشنامه مستقل برای حقوق ایران، به پیشنهاد جناب آقای کاظم موسوی بجنوردی، ریاست مبارز و فرهنگ دوست محترم، اندیشه تهیه دانشنامه حقوق ایران بر مبنای حقوق نوشته کشور در کنار سایر آثار مرکز قوت گرفت و انجام این پروژه تحت مدیریت حقوقی و فقهی و حقوق دان نام آشنای کشور، حضرت آیت الله دکتر محقق داماد، استادتمام دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، رئیس و عضو پیوسته گروه علوم اسلامی فرهنگستان علوم - که از ابتدای تأسیس دائرةالمعارف بزرگ اسلامی نیز رئیس بخش حقوق آن بودند - محول شد و به این ترتیب، مقدمات کار از حدود ۳ سال قبل آغاز گشت. اما به زودی روشن شد که کار تدوین این دانشنامه آسان نخواهد بود؛ زیرا این کار اولین تجربه دانشنامه نگاری حقوقی در ایران با معیارهای شناخته شده جهانی است. اگرچه تا قبل از این، آثار سترگی از حقوق دانهای نامی و بزرگ کشور تحت عناوین دانشنامه یا دائرةالمعارف حقوقی منتشر شده بود، اما هیچ گاه خصوصیات یک دانشنامه استاندارد در سطح جهانی مانند دائرةالمعارف بزرگ اسلامی را نداشت. از این رو، جای خالی چنین دانشنامه ای با هدف تمرکز بر حقوق نوشته ایرانی از آغاز قانون گذاری تا کنون مشهود بود. به همین جهات، برای هم فکری و مشورت با حقوق دانهای آگاه به امر دانشنامه نویسی، به همت استاد محقق داماد ابتدا یک هیئت علمی متشکل از نامداران حقوق کشور برای تعیین خط و مشی دانشنامه تعیین شد. اعضای این هیئت عبارت اند از آقایان:

۱. حضرت آیت الله آقای دکتر سید مصطفی محقق داماد، مدیر محترم طرح دانشنامه حقوق ایران.

۲. جناب آقای دکتر سید حسین صفایی، عضو شورای علمی.

۳. جناب آقای دکتر محمد قاری سید فاطمی، عضو شورای علمی.

۴. جناب آقای دکتر رحیم نوبهار، عضو شورای علمی.

۵. جناب آقای دکتر حمید گوینده، عضو شورای علمی و معاون دانشنامه حقوق ایران.

۶. جناب آقای علی آل داود، عضو شورای علمی.

۷. جناب آقای دکتر صفر بیگ زاده، عضو شورای علمی.

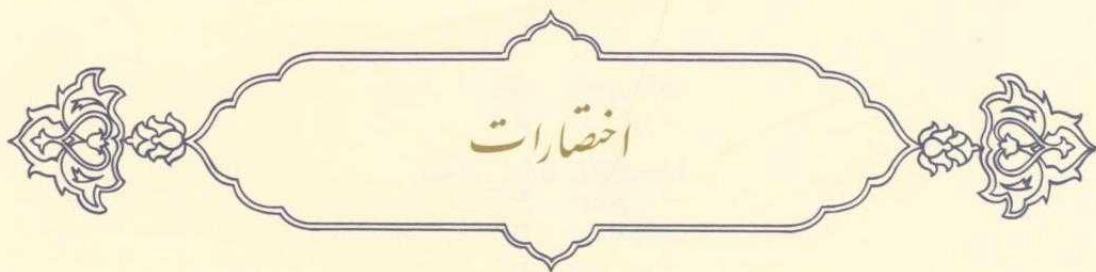
در جلسات ابتدایی این هیئت که با حضور مجدانه ریاست مرکز، جناب آقای بجنوردی تشکیل شد، بحثهای فراوانی در مورد کمیت و کیفیت کلی کار، و خصوصیات عناوین دانشنامه صورت گرفت و جملگی بر این امر اتفاق داشتند که مهم ترین رسالت این دانشنامه باید چنین باشد که در مورد هر مدخل در صورت امکان ابتدا تاریخچه ای کامل از موضوع و نحوه ورود آن مفاهیم یا نهادهای حقوقی به حقوق نوشته ایران ذکر شود و به پیشنهاد و اصرار رئیس مرکز مقرر شد چنانچه در حقوق ایران باستان یا پس از اسلام نیز سوابقی از آن مدخل وجود داشته است، در مقاله به آن پرداخته شود. همچنین تصویب شد علاوه بر شرح و بسط متناسب مداخل تعیین شده، به فراخور به شرح رویه های قضایی اعم از آراء وحدت رویه و اصراری دیوان عالی کشور و رویه علمی مراجع قضایی پرداخته شود و دکتترین و نظریه های حقوقی موجود نیز از نظر دور نماند تا بدین ترتیب در مورد هر مدخل، مجموعه ای کامل از اطلاعات تاریخی و علمی و عملی به شکلی مستند به خواننده ارائه شود؛ به طوری که هم نیازهای علمی خواننده را مرتفع سازد و هم مجموعه ای از منابع معتبر در اختیار او قرار گیرد. شمار مجلدات این دانشنامه هنوز به طور دقیق مشخص نشده است، ولی سعی بر آن است که از ۵ مجلد فراتر نرود.

با این اهداف و پس از انتخاب عناوین دانشنامه و تصویب آن، ابتدا به طریق معمول در مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی نسبت به تهیه دیجیتال منابع مهم و معتبر هر مدخل توسط پژوهشگران مرکز اقدام شد و پس از آن نوبت به سخت ترین مرحله کار یعنی تعیین مؤلفان عناوین دانشنامه رسید. مشکل مرکز در تعیین مؤلف نه در نبود حقوق دانهای کارآمد و مبرز، بلکه در مهجور بودن فرهنگ دائرة المعارف نویسی با شیوه های مورد قبول جهانی در این مرز و بوم است که در مورد دانش حقوق بارزتر بود. از این رو، برای یکدست شدن مقالات، در ابتدای کار شیوه نامه ای متضمن نحوه نوشتن مقالات دائرة المعارف با ذکر جزئیات توسط دستیار و مدیر اجرایی فرهیخته دانشنامه، سرکار خانم الهام افسریان تهیه، و حجت الاسلام و المسلمین به همراه پرونده الکترونیکی مدخل، برای نویسندگانی که با این نوع نگارش آشنا نبودند، فرستاده شد. خوشبختانه اعتبار علمی و جهانی مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی و شخصیت علمی استاد محقق داماد و همکاری جناب آقای دکتر حمید گوینده، قاضی بازنشسته و از حقوق دانان برجسته کشور به عنوان معاون دانشنامه موجب شد تا بسیاری از مؤلفان و حقوق دانهای بزرگ شناخته شده کشور از تدوین چنین دانشنامه ای استقبال کنند و دعوت مرکز را برای نوشتن مقاله های دانشنامه با میل و رغبت پذیرا شوند و با به کارگیری حداکثر تلاش خود مقالاتی درخور شأن این مرکز علمی معتبر تألیف کنند که برخی در نوع خود بدیع و بی نظیرند. باین حال متأسفانه به دلیل همه گیری بیماری کرونا، و برخی مشکلات مرکز، نگارش و آماده سازی جلد نخست این دانشنامه بیش از زمان پیش بینی شده به درازا کشید، به نحوی که به رغم خواست و تلاش ریاست، نیز قائم مقام فرهنگ دوست مرکز، جناب آقای احمد مسجد جامعی، و با وجود تلاشهای انجام شده، انتشار جلد نخست این دانشنامه در موعد پیش بینی شده میسر نشد.

اینک با تلاش مضاعف مجموعه عوامل مرتبط، از جمله جناب آقای تاره (ویراستار نهایی)، مجلد نخست دانشنامه حقوق ایران، از مدخل «آبهای بین المللی» تا «اعیانی» به زیور طبع آراسته شده و در اختیار علاقه مندان قرار می گیرد. بدیهی است همیشه تجربه اول نگارش چنین دانشنامه هایی بدون کم و کاست نخواهد بود. امید است با نقدها و راهنماییهایی که اساتید و علاقه مندان به حقوق ایران ابراز می نمایند، مجلدات بعدی این دانشنامه غنی تر و پربارتر تدوین، و در اختیار جامعه حقوقی کشور قرار گیرد.

مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی

(مرکز پژوهش های ایرانی و اسلامی)

- نشانه‌ها -

الف - نشانه‌های فارسی

اشتهار در	اش
به بعد	به
باز چاپ	بچ
بی شماره صفحه	بش
بی تاریخ چاپ	بی تا
بی جای چاپ	بی جا
پشت برگ	پ
تلخیص از	تلذ
جلد، جلد‌ها	ج
چاهای مختلف	چ
چاپ	چ
حکومت	حک
در گذشته، متوفا	د
روی برگ	ر
زاده، متولد	ز
سال	س
سلطنت	سل
هجری شمسی	ش
شماره، شماره‌ها	شم
صفحه، صفحات	ص
صلی الله علیه و آله	(ص)
ضبط روی جلد	ض:
علیه السلام، علیهما السلام، علیهم السلام	(ع)
هجری قمری	ق
قیاس کنید با	قس:
قبل از میلاد	ق م
کتابخانه و مرکز اسناد مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی	کتابخانه مرکز
کیلومتر	کم
کیلومتر مربع	کم ^۲

۳م	کیلومتر مکعب
گ	برگ، برگها
م	میلادی
۲م	مترمربع
۳م	مترمکعب
مق	مقتول
مأ	مأخذ لاتین
نک:	نگاه کنید به
ه د	همین دانشنامه (دانشنامه حقوق ایران)
ه د ذ	همین دانشنامه (ذیل)
هم	همین مأخذ
هم	همین مدخل (مدخل دانشنامه حقوق ایران)
هم ذ	همین مدخل در ذیل دانشنامه حقوق ایران
همان	مأخذ پیشین (مقاله یا کتاب)
همانجا	همان مأخذ پیشین (از همان مؤلف)، همان جلد و همان صفحه یا صفحات
همانجاها	همان مأخذ پیشین، همان جلد ها و همان صفحات
هم م	همین مدخلها (مدخلهای دانشنامه حقوق ایران)
همو	مؤلف پیشین

ب - نشانه‌های لاتین

eds, .ed.	ویراسته
et al.	و دیگران
etc.	و جاهای دیگر
.ff	به بعد
.ibid	همان
.id	همو
.introd	مقدمه بر
.nd	بی تاریخ چاپ
.no	شماره
.nos	شماره‌ها
.np	بی جای چاپ
.npp	بی شماره صفحه
.p	صفحه
PB	مأخذ فارسی و عربی همین مقاله
.pp	صفحات
.S	سری، دوره
same	همان دو، همانها
.tr	ترجمه
:vide	نگاه کنید به
.vol	جلد
.vols	جلدها

اختصارات فارسی مأخذ

- آربری = Arberry (نک: فهرست ۲).
آستان قدس، فهرست = فهرست کتب کتابخانه مبارکه آستان قدس رضوی، ج ۱-۵، به کوشش عبدالعلی اوکتایی، مشهد، ۱۳۰۵-۱۳۲۹ ش؛ ج ۶، به کوشش مهدی ولایی، مشهد، ۱۳۴۴ ش؛ ج ۷-۸، به کوشش احمد گلچین معانی، مشهد، ۱۳۴۶-۱۳۵۰ ش؛ ج ۹، به کوشش نجیب مایل هروی و علی اردلان، مشهد، ۱۳۶۱ ش؛ ج ۱۰، به کوشش غلامعلی عرفانیان، مشهد، ۱۳۶۲ ش؛ ج ۱۱، به کوشش مهدی ولایی، مشهد، ۱۳۶۴ ش.
آستان قدس ف، فهرست = فهرست الفبایی کتب خطی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، به کوشش محمد آصف فکرت، مشهد، ۱۳۶۹ ش.
آقابزرگ، الذریعة = آقابزرگ طهرانی، محمد محسن، الذریعة الى تصانیف الشيعة، بیروت، ۱۹۸۳ م، ج ۲۶.
آلوارت = Ahlwardt (نک: فهرست ۲).
آمریکانا = Americana (نک: فهرست ۲).
ابن اثیر، الکامل = ابن اثیر، علی، الکامل فی التاریخ، به کوشش کارلوس یوهانس تورنبرگ، لیدن، ۱۸۵۱-۱۸۷۱ م، ج ۱۲.
ابن تغری بردی، النجوم = ابن تغری بردی، یوسف، النجوم، محاسن مصر والقاهرة، قاهره، ۱۳۸۳ ق/۱۹۶۳ م بیه.
ابن خلدون، العبر = ابن خلدون، عبدالرحمان، کتاب العبر، المبتدأ والخبر فی ایام العرب والعجم والبربر ومن عاصروهم من ذوی السلطان الاکبر، بیروت، ۱۹۵۶-۱۹۶۰ م، ج ۷.
ابن خلکان، وفیات = ابن خلکان، احمد، وفیات الاعیان، به کوشش احسان علی شریعتی، بیروت، ۱۹۷۱-۱۹۷۲ م، ج ۸.
ابن کثیر، البداية = ابن کثیر، اسماعیل، البداية والنهاية، قاهره، ۱۳۵۱-۱۳۵۸ ق/۱۹۳۲ م.
ابن منظور، لسان = ابن منظور، محمد، لسان العرب.
ابن ندیم، الفهرست = ابن ندیم، محمد، الفهرست، به کوشش رضا تجدد، تهران، ۱۳۵۰ ش.
ازهریه، فهرست = فهرس الكتب الموجودة بالمكتبة الازهرية، ج ۱، قاهره، ۱۳۷۱ ق/۱۹۵۲ م؛ ج ۲-۶، قاهره، ۱۳۶۵-۱۳۶۹ ق/۱۹۴۶-۱۹۵۰ م.
انکارتا = Encarta (نک: فهرست ۲).
ایرانیکا = Iranica (نک: فهرست ۲).
بانکپور = Bankipore (نک: فهرست ۲).
براون = Browne (نک: فهرست ۲).
براون، ذیل = Browne, S (نک: فهرست ۲).
برهان قاطع = محمد حسین بن خلف تبریزی، برهان قاطع، به کوشش محمد معین، تهران، ۱۳۴۲ ش، ج ۵.
بریتانیکا = Britannica (نک: فهرست ۲).
بغدادی، ایضاح = بغدادی، اسماعیل، ایضاح المکنون فی الذیل علی کشف الظنون، به کوشش محمد شرف الدین یالتکیا و رفعت بیلگه، استانبول، ۱۹۴۵-۱۹۴۷ م، ج ۲.
بغدادی، هدیة = بغدادی، اسماعیل، هدیة العارفین، به کوشش رفعت بیلگه و محمود کمال اینال، استانبول، ۱۹۵۱-۱۹۵۵ م، ج ۲.
بلعمی، تاریخ = بلعمی، محمد، تاریخ (تکمله و ترجمه تاریخ طبری)، به کوشش محمد تقی بهار و محمد پروین گنابادی، تهران، ۱۳۴۱ ش.
بیرونی، آثار الباقیه = بیرونی، ابوریحان، الآثار الباقیه عن القرون الخالية، به کوشش ادوارد زاخاو، لایپزیگ، ۱۹۲۳ م.
بیهقی، تاریخ = بیهقی، ابوالفضل محمد، تاریخ، به کوشش علی اکبر فیاض، مشهد، ۱۳۵۰ ش.
پاولی = Pauly (نک: فهرست ۲).
پرتش = Pertsch (نک: فهرست ۲).

تاج العروس = زبیدی، محمد، تاج العروس من جواهر القاموس.
تیموری، فهرست = فهرس الخزائن التیموری، قاهره، ۱۳۶۷ ق/ ۱۹۴۸ م.
جودائیکا = Judaica (نک: فهرست ۲).

حاجی خلیفه، کشف = حاجی خلیفه، کشف الظنون عن اسامی الكتب والفنون، به کوشش محمد شرف الدین یالتکایا و رفعت بیلگه، استانبول، ۱۹۴۱-۱۹۴۳ م، ۲ ج.
داک = دائرة المعارف الاسلامیة الكبرى (ترجمه عربی دبا)، به کوشش کاظم موسوی بجنوردی، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، تهران، ۱۳۷۰ ش/ ۱۹۹۱ م ب.ب.

دانا = دانشنامه ایران، به کوشش کاظم موسوی بجنوردی، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۸۴ ش/ ۲۰۰۵ م ب.ب.
دانشنامه = دانشنامه ایران و اسلام، ج ۱-۹، به کوشش احسان یارشاطر، تهران، ۱۳۵۴-۱۳۵۷ ش؛ ج ۱۰-۱۱، تهران، ۱۳۶۰-۱۳۷۰ ش.
دائرة المعارف فارسی = دائرة المعارف فارسی، به کوشش غلامحسین مصاحب، تهران، ۱۳۴۵-۱۳۷۴ ش.
دبا = دائرة المعارف بزرگ اسلامی، به کوشش کاظم موسوی بجنوردی، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، تهران، ۱۳۶۷ ش/ ۱۹۸۹ م ب.ب.
دفما = دانشنامه فرهنگ مردم ایران، به کوشش کاظم موسوی بجنوردی مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، تهران، ۱۳۹۱ ش/ ۲۰۱۳ م ب.ب.
دوسلان = De Slane (نک: فهرست ۲).

ذهبی، سیر = ذهبی، محمد، سیر اعلام النبلاء، به کوشش شعیب ارنؤوط و دیگران، بیروت، ۱۴۰۶-۱۴۰۹ ق/ ۱۹۸۶-۱۹۸۹ م، ۲۵ ج.
ذیل دانا = ذیل دانشنامه ایران، به کوشش کاظم موسوی بجنوردی، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی (در دست تهیه).
ذیل دبا = ذیل دائرة المعارف بزرگ اسلامی، به کوشش کاظم موسوی بجنوردی، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی (در دست تهیه).
ذیل دفما = ذیل دانشنامه فرهنگ مردم ایران، به کوشش کاظم موسوی بجنوردی، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی (در دست تهیه).
زرکلی، اعلام = زرکلی، خیرالدین، الاعلام، بیروت، ۱۹۸۶ م، ۸ ج.

سپهسالار، فهرست = فهرست کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار، ج ۱: کتب خطی فارسی و عربی، به کوشش ابن یوسف شیرازی، تهران، ۱۳۱۳-۱۳۱۵ ش؛ ج ۲: کتب خطی فارسی و عربی و ترکی، به کوشش ابن یوسف شیرازی، تهران، ۱۳۱۶-۱۳۱۸ ش؛ ج ۳: کتب خطی (آ. ث.)، به کوشش محمدتقی دانش پژوه و علینقی منزوی، تهران، ۱۳۴۰ ش؛ ج ۴، به کوشش علینقی منزوی و محمدتقی دانش پژوه، تهران، ۱۳۴۶ ش؛ ج ۵، به کوشش علینقی منزوی و محمدتقی دانش پژوه، تهران، ۱۳۵۶ ش.

شورا، خطی = اعتصامی، یوسف و دیگران، فهرست کتابخانه مجلس شورای ملی، تهران، ۱۳۰۵ ش ب.ب.
طبری، تاریخ = طبری، محمد، تاریخ الامم و الملوک، به کوشش محمد ابوالفضل ابراهیم، قاهره، ۱۳۸۰-۱۳۸۹ ق/ ۱۹۶۹-۱۹۶۰ م.
طبری، تفسیر = طبری، محمد، جامع البیان فی تفسیر القرآن، بیروت، ۱۳۲۳-۱۳۲۹ ق، ۳۰ ج.
ظاهریه، خطی = فهرس مخطوطات دارالکتب الظاهرية (مخطوطات)، به کوشش محمد ریاض مالح، دمشق، ۱۹۷۸-۱۹۸۳ م، ۳ ج؛ همان (تاریخ)، به کوشش یوسف عش و خالد ریان، دمشق، ۱۹۴۷-۱۹۵۷ م؛ همان (علوم قرآنی)، به کوشش صلاح محمد خیمی، دمشق، ۱۹۸۳-۱۹۸۴ م، ۳ ج؛ همان (ادب)، به کوشش ریاض عبدالحمید و یاسین محمد سواس، دمشق، ۱۹۸۲-۱۹۸۳ م؛ ...
قاموس = فیروزآبادی، محمد، القاموس المحيط.

لاروس بزرگ = Grand Larousse (نک: فهرست ۲).

لغت نامه دهخدا = لغت نامه، به کوشش علی اکبر دهخدا و دیگران، تهران، ۱۳۲۵-۱۳۵۷ ش.

مرعشی، خطی = حسینی اشکوری، احمد، فهرست نسخه های خطی کتابخانه عمومی آیه الله العظمی نجفی مرعشی، به کوشش محمود مرعشی و دیگران، قم، ۱۳۵۴ ش ب.ب.

مرکزی، خطی = فهرست کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ج ۱-۲، به کوشش علینقی منزوی، تهران، ۱۳۳۰-۱۳۳۲ ش؛ ج ۳-۱۸، به کوشش محمدتقی دانش پژوه، تهران، ۱۳۳۲-۱۳۶۴ ش.

مرکزی، میکروفیلما = فهرست میکروفیلماهای کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، به کوشش محمدتقی دانش پژوه، تهران، ۱۳۴۸-۱۳۶۳ ش، ۳ ج.

ملک، خطی = فهرست نسخه های خطی کتابخانه ملی ملک، به کوشش ایرج افشار و محمدتقی دانش پژوه، تهران، ۱۳۵۲-۱۳۷۱ ش، ۹ ج.

ملی، خطی = فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی، به کوشش عبدالله انوار، تهران، ۱۳۴۳-۱۳۵۸ ش، ۱۰ ج.

منزوی، خطی = منزوی، احمد، فهرست نسخه های خطی فارسی، تهران، ۱۳۴۸-۱۳۵۳ ش، ۶ ج.

منزوی، خطی مشترک = منزوی، احمد، فهرست مشترک نسخه های خطی فارسی پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۶۲ ش ب.ب.

منزوی، فهرستواره = منزوی، احمد، فهرستواره کتابهای فارسی، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، تهران، ۱۳۸۱ ش ب.ب.

ورهووه = Voorhoeve (نک: فهرست ۲).

یاقوت، ادبا = یاقوت، معجم الادباء، قاهره، ۱۳۵۵-۱۳۵۷ ق/ ۱۹۳۶-۱۹۳۸ م، ۲۰ ج.

یاقوت، بلدان = یاقوت، معجم البلدان، به کوشش فردیناند ووستنفلد، لایپزیگ، ۱۸۶۶-۱۸۷۰ م، ۶ ج.

اختصارات لاتین مأخذ

- Ahlwardt** = Ahlwardt, W., *Verzeichniss der arabischen Handschriften der königlichen Bibliothek zu Berlin*, Berlin, 1887-1899, 10 vols.
- Americana** = *The Encyclopedia Americana*.
- Arberry** = Arberry, A. J., *The Chester Beatty Library, A Hand-list of the Arabic Manuscripts*, Dublin, 1955-1964, vols. I-VII; Ursula Lyons, *ibid.*, Dublin, 1966, vol. VII, Indexes.
- Bankipore** = Maulavi Abdul Muqtadir et al., *Arabic and Persian Manuscripts in the Oriental Public Library at Bankipore*, Calcutta, 1910-1980, 33 vols.
- Britannica** = *Encyclopedia Britannica*.
- Browne** = Browne, E. G., *A Handlist of the Muhammadan Manuscripts*, including all those written in the Arabic character, preserved in the library of the University of Cambridge, Cambridge, 1900.
- Browne, S** = Browne, *Supplement*.
- BSE²** = Bol'shaia Sovetskaiia Entsiklopedia, Second Edition, Moscow, 1950-1958, 51 vols (in Russian).
- BSE³** = Bol'shaia Sovetskaiia Entsiklopedia, Third Edition, Moscow, 1970-1978, 30 vols.
- De Slane** = De Slane, M., *Catalogue des manuscrits arabes de la Bibliothèque nationale*, Paris, 1883-1895.
- EI¹** = *The Encyclopaedia of Islam*, first edition, eds. M. Th. Houtsma et al., Leiden, 1913-1936, 8 vols.
- EI²** = *The Encyclopaedia of Islam*, new edition, Leiden, 1960-2002, 11 vols.
- EI¹, S** = EI¹, *Supplement*.
- EI², S** = EI², *Supplement*.
- EIs.** = *Encyclopaedia Islamica* (An Abridged Translation of *al-Durāt-al-Ma'ārif-i Buzurg-i Islāmī*, ed. K. Musavi Bojnurdi), eds. W. Madelung and F. Daftary, Leiden, 2008-.
- Encarta** = Microsoft Encarta.
- ER** = *The Encyclopedia of Religion*, ed. Mircea Eliade, New York, 1987, 15 vols.
- ERE** = *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, ed. J. Hastings, Edinburgh/ New York, 1979-1981, 13 vols.
- GAL** = Brockelmann, C., *Geschichte der Arabischen Litteratur*, Leiden, 1943-1949, 2 vols.
- GAL, S** = GAL, *Supplement*.
- GAS** = Sezgin, F., *Geschichte des Arabischen Schrifttums*, Leiden, 1967-1984, 9 vols.
- Grand Larousse** = *Grand Larousse encyclopédique*, Paris, 1970-1976, 24 vols.
- IA** = *İslâm Ansiklopedisi*, Istanbul, 1978-1986, 13 vols.
- Iranica** = *Encyclopaedia Iranica*, ed. Ehsan Yarshater, New York, 1982-.
- JA** = *Journal Asiatique*, Paris, 1822-.
- JRAS** = *Journal of the Royal Asiatic Society*, London, 1834-.
- Judaica** = *Encyclopedia Judaica*, Jerusalem, 1971, 16 vols.
- Pauly** = *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, ed. G. Wissowa, Stuttgart, etc., 1958-1978, 68 vols with 15 vols. supplements and index vol.
- Pertsch** = Pertsch, W., *Die arabischen Handschriften der herzoglichen Bibliothek zu Gotha*, Gotha, 1878-1892, 5 vols.
- TS** = Karatay, F. E., *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi arapça yazmalar kataloğu*, Istanbul, 1962-1969, 4 vols.
- Voorhoeve** = Voorhoeve, P., *Handlist of Arabic Manuscripts in the Library of the University of Leiden and Other Collections in the Netherlands*, Leiden, 1957.
- YA** = *Yurt Ansiklopedisi*, Istanbul, 1981-1984, 11 vols.
- ZDMG** = *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, Leipzig / Wiesbaden, 1847-.